
ЗАКУСИЛОВА Т.О.,
заступник директора з виховної
роботи Медичного коледжу
Запорізького державного
медичного університету,
аспірант Класичного приватного
університету,
м. Запоріжжя, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОЇ МЕДИЧНОЇ СЕСТРИ: КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД

У статті висвітлено наукові погляди на поняття “професіоналізм”, “компетентність”, “компетентнісний підхід”; розкрито концептуальні підходи до формування компетентності як складника професіоналізму майбутніх медичних сестер; окреслено особливості професійної підготовки майбутніх медичних сестер.

Ключові слова: компетентність, майбутня медична сестра, професіоналізм, сестринська справа, фахова освіта, формування.

В статье освещены научные взгляды на понятия “профессионализм”, “компетентность”, “компетентностный подход”; раскрыты концептуальные подходы к формированию компетентности как элемента профессионализма будущих медицинских сестер; обозначены особенности профессиональной подготовки будущих медицинских сестер.

Ключевые слова: компетентность, будущая медицинская сестра, профессионализм, сестринское дело, профессиональное образование, формирование.

The article analyzes the scientific views on the concept of “professionalism”, “competence”, “competence approach”; reveals the conceptual approaches to the formation of competence as an element of professionalism in future nurses; marked peculiarities of professional training of future nurses.

Key words: competence, future nurse, professionalism, nursing, professional education, formation.

В умовах соціально-політичних перетворень, відповідно до запитів суспільства висуваються нові вимоги до професіоналізму фахівців. Держава повинна забезпечити підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до конкурентоспроможних на ринку праці. Особливо це стосується підготовки майбутніх медичних працівників, зокрема – фахівців сестринської справи. Професіоналізм медичних сестер в епоху технологізації їхньої повсякденної практичної діяльності набуває нового сенсу та перспектив, водночас залишаючись важливим моральним фактором професійної співпраці з лікарем та взаєморозуміння з колегами й пацієнтами. Компетентність є своєрідним мірилом рівня професіоналізму особистості майбутньої медичної сестри, а високий рівень професіоналізму забезпечує її конкурентоспроможність й успішність у професійній діяльності на користь громадянського суспільства.

Актуальність теми підкреслюється відсутністю чітких рекомендацій і наукових розвідок щодо шляхів формування основ професіоналізму майбутніх медичних сестер у процесі фахової підготовки. Теоретична значущість і недостатня розробленість питання визначили тему статті, а її **метою** стало висвітлення наукових поглядів на поняття “професіоналізм”, “компетентність”, “компетентнісний підхід”; роз-

криття концептуальних підходів до формування компетентності як складника професіоналізму майбутніх медичних сестер.

У “Концепції розвитку вищої медичної освіти” (2008 р.) підкреслюється, що розвиток та реформування національної системи охорони здоров’я потребує підготовки нового покоління висококваліфікованих медичних працівників. Підготовка майбутніх медичних сестер має бути орієнтована на формування у них не лише основ професіоналізму, а й готовності до участі у зціленні та збереженні здоров’я й забезпеченні активного довголіття пацієнтів.

Концептуальні ідеї формування основ професіоналізму майбутніх медичних сестер у процесі фахової підготовки ґрунтуються на: на принципі гуманізації професійної підготовки фахівця (І. Бех, В. Кремень, О. Пехота, Е. Помиткін, В. Сухомлинський та ін.); на провідних концептуальних позиціях теоретико-методичних засад професійної освіти (А. Маркова, Н. Нічкало, А. Субетто, Ю. Татур та ін.); на концепціях досліджень різних аспектів професійної підготовки майбутніх медичних працівників, зокрема медсестер (В. Аверін, В. Бабаліч, О. Беляєва, А. Кемпбел, Ю. Колісник-Гуменюк, Н. Кудрява, М. Лісовий, П. Мазур, Л. Переймибіда, З. Шарлович, Л. Шульгіна, Ю. Ющенко та ін.).

Проблеми компетентнісного під-

ходу вивчали Н. Бібік, Л. Ващенко, В. Кремень, В. Луговий, О. Овчарук, Н. Побірченко, О. Пометун, О. Ситник, Ж. Таланова та ін. Науковцями доведено, що компетентнісний підхід передбачає глибокі системні перетворення в освітньому процесі, що стосуються викладання змісту дисциплін, оцінювання знань, освітніх технологій, зв'язку вищої освіти з іншими рівнями професійної освіти.

Питання професіоналізму і професійної компетентності останнім часом стали предметом пильної уваги психологічної науки (Є. Климов, А. Маркова, Л. Мітіна, Ю. Поваренко, Н. Пряжников та ін.), але в більшості випадків дослідники обмежуються вивченням набору професійно важливих якостей, їх формування та оцінки. Нерідко ототожнюються поняття професійної компетентності та професіоналізму.

Базове поняття професіоналізму в науковій літературі тлумачиться як певний рівень успішності виконання професійної діяльності [12, с. 300], як оволодіння глибинами професії, які в своїй основі є результатом цілеспрямованого цілісного розвитку особистості, де поєднані ефективність виховного впливу, природні задатки, освіта, гармонія культури почуттів, волі та вчинків [3, с. 995].

На думку дослідниці М. Кудрявцевої, професіоналізм у сучасному світі "припускає не тільки володіння на високому рівні професійними технологіями, а й глибоке усвідомлення відповідальності за свою діяльність, здатність до прогнозування наслідків, які вона може спричинити" [9].

Термін "компетентність" (лат. *competens* – відповідний, здібний) означає володіння теоретичними знаннями, практичними навичками та вміннями, професійним досвідом у певній галузі; це – сукупність знань та

вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію [14]; це – спеціально структурований (організований) набір знань, умінь, навичок і ставлень, яких набувають у процесі навчання [13, с. 4]. Вони дозволяють людині визначати (тобто ідентифікувати і розв'язувати незалежно від контексту або ситуації) проблеми, характерні для певної сфери діяльності. Ключові компетентності становлять основний набір найзагальніших понять, які слід деталізувати в комплекс знань, умінь, навичок, цінностей і відношень за навчальними галузями й життєвими сферами студентів [7].

У словнику "Професійна освіта" [14] компетентність тлумачиться як сукупність знань та умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію. До структури компетентності відносять знання, пізнавальні навички, практичні навички, відношення, емоції, цінності та етика, мотивація [11].

У широкому значенні компетентність виступає як сукупність досягнень у професійній діяльності. Професійна компетентність медичної сестри, що включає: принципи, компоненти, показники, рівні сформованості, педагогічні умови, орієнтовані на реалізацію принципів терапевтичної спільноти у навчально-виховному процесі. Враховуючи різноманіття виконуваних медичною сестрою функцій і збільшення відповідальності, медичні освітні установи намагаються забезпечити якісну підготовку фахівців на основі позицій взаємодії усіх учасників даного діяльнісного процесу [17, с. 43].

Визначаючи компетентність як во-

лодіння людиною здатністю й умінням виконувати певні трудові функції [10, с. 31], А. Маркова виокремлює види професійної компетентності: спеціальну компетентність (володіння власне професійною діяльністю на достатньо високому рівні, здатність проектувати свій подальший професійний розвиток); соціальну компетентність (володіння спільною (груповою кооперативною) професійною діяльністю, співпрацею, а також прийнятими в певній професії прийомами професійного спілкування), соціальна відповідальність за результати своєї професійної праці); особистісну компетентність (володіння прийомами особистісного самовираження й саморозвитку, засобами протистояння професійним деформаціям особистості); індивідуальну компетентність (володіння прийомами саморегуляції розвитку індивідуальності в межах професії, готовність до професійного зростання, здатність до індивідуального самозбереження, непадвладність професійному старінню, уміння організовувати раціонально свою працю) [10, с. 34].

За словами І. Зязюна, “компетентність, як властивість індивіда, існує в різних формах – як високий рівень умілості, як спосіб особистісної самореалізації (звичка, спосіб життєдіяльності, захоплення); як деякий підсумок саморозвитку індивіда, форма вияву здібностей” [8, с. 17].

Як зазначає Б. Гершунський, професійна компетентність визначається рівнем власне професійної освіти, досвідом та індивідуальними здібностями людини, її мотивованим прагненням до безперервної самоосвіти та самовдосконалення, творчим і відповідальним ставленням до справи [4, с. 4].

З метою формування професійної компетентності майбутніх медичних

сестер у процесі фахової підготовки необхідно акцентувати увагу на принципах взаємної співпраці, поєднанні професійних й особистісних рис, спрямуванні на фахову діяльність.

Як зазначає М. Докторович, в особистісному сенсі професійна компетентність є якістю, в якій при всій цілісності можна виокремити окремі компоненти: когнітивно-ціннісний, емоційно-мотиваційний, інтерактивно-комунікативний, поведінково-діяльнісний [5, с. 66]. Когнітивно-ціннісний – передбачає наявність професійних знань, уявлень і системи професійних цінностей особистості, розуміння значущості фаху в умовах соціальної дійсності; становлення професійного менталітету. Емоційно-мотиваційний – характеризується емоційним ставленням до фаху і мотивами професійного самовизначення та професійної діяльності; інтересом до способів і результатів праці; задоволеністю працею. Інтерактивно-комунікативний компонент передбачає здійснення продуктивної комунікації з індивідами та групами (взаємодію з якими передбачає фах); виконання різних ролей соціальної комунікації, окреслених фахом. Змістом поведінково-діялісного компонента є вияв міри ціннісного ставлення до фаху через поведінку та діяльність, представлені фаховими вміннями, навичками та професійною позицією.

Компетентність дозволяє ефективно взаємодіяти з професійним середовищем завдяки наявності необхідного фонду переживань, знань, відносин (атрибутів свідомості); виступає провідним регулятором професійного розвитку особистості; передбачає глибоке розуміння професійного середовища і свого місця в ньому [15].

Упровадження компетентнісного підходу як засобу модернізації змісту

вищої медичної освіти зумовлює визначення конкретного переліку і змісту ключових компетенцій випускників вищих медичних навчальних закладів, які вказані в освітньо-кваліфікаційній характеристиці фахівця; встановлення відповідності базових компетенцій професійно-орієнтованим дисциплінам; відбір змісту дисциплін, що забезпечить їх формування і розвиток; розробку системи контролю за їх формуванням [6, с. 47].

Компетенцію (лат. *competentia*) розглядають як: коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи; коло питань, в яких дана особа має певні повноваження, знання, досвід [16, с. 282]. У словниках поняття, "компетенція" в основному зводиться до таких визначень: 1) коло повноважень, питань, в яких людина добре поінформована в тій чи іншій сфері; 2) знання та досвід; 3) характеристика особистості, яка володіє знаннями, що дозволяють розмірковувати авторитетно про що-небудь; 4) наперед задана вимога до освітньої підготовки (стандарт), потенційна можливість, елемент компетентності.

На думку Н. М. Бібік, ключові компетенції пов'язують воедино особистісне й соціальне в освіті, відображають комплексне оволодіння сукупністю способів діяльностей, що створює передумови для розроблення індикато-

рів їх вимірювання; вони виявляються в конкретній справі чи ситуації. Ключові компетенції мають рухливу і перемінну структуру, залежать від пріоритетів суспільства, самовизначення особистості загалом [2, с. 48].

Професія медичної сестри – найпоширеніша в системі охорони здоров'я, тому проблеми медсестринської освіти й діяльності є надзвичайно актуальними [18, с. 71]. Медична сестра сьогодні – це висококваліфікований фахівець, здатний виконувати лікувально-профілактичні завдання, розробляти план заходів із реалізації сестринської допомоги, оцінки ефективності надання допомоги, здатний організувати заходи з надання невідкладної долікарської допомоги, профілактики захворювань. Завданням її є зменшення важких і неадекватних реакцій, створення у пацієнта розумного ставлення до хвороби, яке забезпечить найкраще виконання лікувального режиму [1, с. 20].

Отже, компетентнісний підхід у медичній освіті спрямований не тільки на формування комплексу спеціальних знань, професійних умінь і навичок, але й на поведінку, спілкування, розвиток особистісних якостей майбутньої медичної сестри, на її прагнення до самовдосконалення з метою досягти високого рівня професіоналізму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андреева Н. В. *Какой должна быть медсестра?* / Н. В. Андреева // *Сестринское дело*. – 2005. – №5. – С. 18–20.
2. Бібік Н. М. *Компетентнісний підхід : рефлексивний аналіз застосування* / Н. М. Бібік // *Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи*. Бібліотека з освітньої політики / [під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
3. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / Уклад, і голов. ред. В. Т. Бусел. – К., Ірпінь: ВТФ "Перун", 2002. – 1440 с.

4. Гершунский Б. С. Концепция самореализации личности в системе образования ценностей и релей образования / Б. С. Гершунский // Педагогика. – 2003. – №10. – С. 3–7.
5. Докторович М. О. Професійна компетентність соціального педагога / М. О. Докторович // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 15. Частина II. – Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2010. – С. 64–69.
6. Драч І. І. Компетентнісний підхід як засіб модернізації змісту вищої освіти / І. І. Драч // Проблеми освіти. – 2008. – №57. – С. 44–47.
7. Зимняя И. А. Компетентностный подход. Каково его место в системе современных подходов к проблемам образования? (Теоретико-методологический аспект) / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2006 – №8. – С. 20–26.
8. Зазюн І. А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи / І. А. Зазюн // Педагогічна майстерність : проблеми, пошуки, перспективи : [монографія]. – К. : Глухів : РВВ ГАПУ, 2005. – С. 10–18
9. Кудрявцева М. Е. К вопросу о фундаментальных основах гуманитарного образования / М. Е. Кудрявцева // Вестник МГУ. – 2005. – №1. – С. 171–17.
10. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К.Маркова. – М. : Международный гуманитарный фонд “Знание”, 1996. – 308 с
11. Настільна книга педагога. Упорядники: Андрєєва В. М., Гигораи В. В. – Х. : Вид. група “Основа”, 2006. – 352 с.
12. Педагогіка вищої школи: Словник-довідник / Упорядник О. О. Фунткіова. – Запоріжжя : ГУ“ЗІДМУ”, 2007. – 404 с.
13. Пометун О. Методика навчання історії в школі / О. І. Пометун, Г. О. Фрейман. – К. : Генеза, 2006. – 328 с.
14. Професійна освіта: словник [навч. посіб.] / Уклад. С. У. Гончаренко та ін./ За ред. Н. Г. Ничкало. – К., 2000. – 380 с.
15. Радзієвська І. В. Формування професійної компетентності медичних сестер / І. В. Радзієвська // Проблеми освіти. – 2008. – № 57. – С. 69–73.
16. Словник іншомовних слів / [уклад. С. М. Морозова, Л. М. Шкаранута]. – К. : Наук. думка, 2000. – 680 с.
17. Стрельникова А. Н. Зачем медсестре самооценка / А. Н. Стрельникова // Медсестра. 2000. – №1. – С. 42–43.
18. Шегадин М. Б. Проблемні питання медсестринства в Україні / Марія Броніславівна Шегадин // Українські медичні вісті : наук.-практ. журнал Всеукраїнського лікарського товариства. – 1997. – №2–3 (57–58). – Т. 1. – С. 71–72.

TRANSLITERATION OF RESOURCES:

1. Andreeva N. V. Kakoy dolzhna byt medsestra? Sestrinskoe delo, 2005, №5. – S. 18–20.
2. Bibik N. M. Kompetentnisnyy pidkhdid : refleksyovnyy analiz zastosuvannya. Kyiv, 2004. – 112 s.
3. Velykuu tlumachnyy slovnyk suchasnoyi ukrajins'koyi movy, Kyiv,

2002. – 1440 s.
4. Gershunskiy B. S. Kontsepsiya samorealizatsii lichnosti v sisteme obrazovaniya tsennostey i reley obrazovaniya. *Pedagogiga*, 2003, №10. S. 3–7.
  5. Doktorovych M. O. Profesiyna kompetentnist' sotsial'noho pedahoha *Visnyk Hlukhivs'koho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu. Hlukhiv*, 2010. – S. 64–69.
  6. Drach I. I. Kompetentnisnyy pidkhid yak zasib modernizatsiyi zmistu vyshchoyi osvity. *Problemy osvity*, 2008, №57. – S. 44–47.
  7. Zimnyaya I. A. Kompetentnostnyy podkhod. Kakovo ego mesto v sisteme sovremennykh podkhodov k problemam obrazovaniya? *Vysshee obrazovanie segodnya*, 2006, №8. – S. 20–26.
  8. Zazyun I. A. Filosofiya postupu i prohnozu osvitr'oyi systemy. *Pedahohichna maysternist':problemy, poshuky, perspektyvy. Kyiv, Hlukhiv*, 2005. – S. 10–18.
  9. Kudryavtseva M. Ye. K voprosu o fundamentalnykh osnovakh gumanitarnogo obrazovaniya. *Vestnik MGU*, 2005, №1. – S. 171–17.
  10. Markova A. K. *Psikhologiya professionalizma. Moscow*, 1996. – 308 s.
  11. *Nastil'na knyha pedahoha. Kharkiv*, 2006. – 352 s.
  12. *Pedahohika vyshchoyi shkoly: Slovnyk-dovidnyk. Zaporizhzhya*, 2007. – 404 s.
  13. *Pometun O. Metodyka navchannya istoriyi v shkoli. Kyiv*, 2006. – 328 s.
  14. *Profesiyna osvita: slovnyk. Kyiv*, 2000. – 380 s.
  15. Radziyevs'ka I. V. Formuvannya profesiynoyi kompetentnosti medychnykh sester. *Problemy osvity*, 2008, №57. – S. 69–73.
  16. *Slovnyk inshomovnykh sliv, Kyiv*, 2000. – 680 s.
  17. *Strelnikova A. N. Zachem medsestre samootsenka. Medsestra*, 2000, №1. – S. 42–43.
  18. *Shehedyn M. B. Problemni pytannya medsestrynstva v Ukraini. Ukrayins'ki medychni visti : nauk.-prakt. zhurnal Vseukrayins'koho likars'koho tovarystva*, 1997, №2–3 (57–58), T. 1. – S. 71–72.